

ANGOLSZÁSZ-OROSZ EGYÜTTMŰKÖDÉS

AMOSZKVAI majd a teheráni konferencia a három szövetséges nagyhatalom között megállapodásra vezetett, amely szerint a háború befejezése után is a világ megszervezésének, a béke biztosításának nagy kérdéseinél együtt fognak működni. Különböző államférfiúi megnyilatkozások pedig erősen kihangsúlyozták, hogy sikerült a három hatalom együttműködése révén olyan hatalmi tengelyt biztosítani, amely szinte szuverénül intézheti majd a világ sorsát. A többi népek közreműködését nem tagadják ugyan meg, de mindenféle világpolitikai döntést a három állam hatalma fog véglegesen biztosítani. Elfogadták egy új világszövetség létesítésének a gondolatát, azonban addig és sokáig azután is a hatalmi tengely akarja a világ népeit vezetni. Nyilvánvaló, ilyen nagy horderejű Program a három szövetséges nagyhatalomnak állandó és rendkívül bensőséges együttműködését teszi fel.

A világ közvéleménye a frontok mindkét oldalán több-kevesebb kétkedéssel fogadta ezeket a híreket és bizony nagyon sokan vannak, semlegesek és angolszászok is, akik nincsenek meggyőződve az új hatalmi tengely szilárdságáról. A legnagyobb kételyt a két társadalmi-politikai rendszer közötti ellentét váltotta ki, amely ezen felfogás szerint természetes és áthághatatlan akadálya az együttműködésnek. A közfelfogás szerint mindenekelőtt a szovjetideológia benső expanzív tendenciája az, amely végelemzésben minden együttműködésnek útját állja.

Csaknem az egész világon el van terjedve a hit, mely szerint a szovjetideológia lényegéhez, természetéhez tartozik, hogy az egész földkerekségén rendszerének megvalósítására törekedjék. Az Oroszországból kiinduló ideológiai kisugárzás eszerint tehát olyan erős, hogy a polgári

kapitalista államok a behatolás állandó veszélyeinek vannak kitéve, ami feszültségekhez és végül is a polgári nemzetekkel való együttműködés felborulásához vezet. Mint minden politikai ideológia, a szovjetideológia is azon feltevésen alapszik, hogy általános érvényű és az emberiség egyetemére csaknem kivétel nélkül üdvös. Ebből viszont az következik, hogy híveinek erkölcsi kötelessége annak megvalósításáért mindenütt síkraszállni. Azonban egy ideológia benső propagatív ereje nem apostolainak számától és tevékenységétől, hanem attól függ, mennyire felel meg az emberek társadalmi és gazdasági érdekeinek és általános politikai szemléletének. Az apostolok számának és kvalitásának tisztán csak a külső siker szempontjából van jelentősége.

Ma már elég történelmi távlatlal rendelkezünk annak megállapítására, hogy annak idején a liberalizmus politikai ideológiájának sokkal, de sokkal nagyobb átütő ereje volt, mint napjainkban a szovjetideológiának. Hiszen minden művelt nép benne látta az ideális politikai rendszert és ha csak átmenetileg is, de szinte kivétel nélkül mindegyik megvalósítására törekedett. Pedig a liberalizmus eszméinek terjesztése elé csaknem mindenütt mesterséges akadályokat gördítettek, nem is szólva arról, hogy a politikai propaganda akkor még igen távol állott mai tökélyétől. A francia forradalom és az amerikai szabadságharc eszméi egyébként ma sem veszítették el varázsukat. Ezzel szemben számtalan országban a szovjetideológia terjesztését nem akadályozták s ennek ellenére az ott érvényben levő rendszernek sokszor még csak számba jövő versenyt sem tudott támasztani.

A világ közvéleménye általában azért becsülte túl a szovjetideológia belső propagatív erejét, mert annak tudatos és tervszerű propagálása a szovjet állam támogatásával időnként és helyenként komoly méreteket öltött. A probléma ezek után arra a kérdésre korlátozódik: miért akarta és miért akarhatja a szovjethatalom ideológiáját mesterségesen terjeszteni? Ennek ugyanis az ideológia lényegéhez semmi köze. Sőt, a szovjetpolitikuskoknak időnként a világorradalom mellett tett vallomása sem tulajdonképpen oka a propagandának. Nincsen itt másról szó, mint reális politikai érdekről; ha tehát a dolognak a végére akarunk járni, keresnünk kell, milyen érdek diktálja a szovjetkormánynak ezt a magatartást?

Minden ideológiai forradalom győzelme rendszerint felveti a kérdést, mennyiben veszélyezteti az az uralmon levő egyéb társadalmi-politikai rendszereket? Az ettől való félelem sok esetben katonai fenyegetést vagy éppen fegyveres beavatkozást vált ki. Eltekintve mármost a katonai lehetőségektől, amelyekkel az új kormányzati rendszer hatalmának biztosítására rendelkezik, egy fegyvere feltétlenül van: saját politikai ideológiáját a potenciális ellenfél között elterjeszteni. Ha sikerül rendszerét ott is megvalósítani, önműködően megszűnik a fenyegetés. Így volt ez már a francia forradalom esetében. Az abszolút monarchiák összefogtak a forradalmi Franciaország ellen, amely fegyveres ereje mellett latba vetette azt a szellemi erőt is, amely politikai ideológiájában rejlett. Különböző felhívásokat intézett az ellenséges fejedelmek népeihez, felszólítván őket, térjenek át a francia rendszerre. Ha ennek a „propagandának“ sikere lett volna, Franciaország ellenségeinek kezéből kihullott volna a fegyver.

Lényegében ez ismétlődött meg Oroszország esetében. A nyugati hatalmak katonai akciókat indítottak, amelyek eredménytelenül maradtak ugyan, de az új szovjetrendszer azután sem érezte magát teljes biztonságban és ezért fokozottan vette igénybe a szovjetideológia terjesztésében rejülő fegyvert. A katonai akciók egyébként is felvetették azt a magától adódó kérdést, vajjon a szovjet és a polgári kapitalista rendszerek fennállhatnak-e egymás mellett, anélkül, hogy szükségszerűen egymás meg-

Semmisítésére törekedjenek? A francia forradalom esetében ez a kérdés idővel tisztázódott. A liberális, demokrata és republikánus Franciaország a legszorosabb szövetségre tudott lépni a szélső abszolutista cári Oroszországgal. A szovjet esetében a két rendszer közötti viszony egyrészt bonyolultabb, másrészt aránylag rövid idő telt el a megvalósulás óta. Ellentétes politikai rendszerek általában megférhetnek egymással, ha az illető nemzetek között fennálló tárgyi kapcsolatokat nem érintik. Vagyis, ha csak ü. n. világnézeti különbségről van szó, amely a művelt embereket nem hozza egymással feltétlenül ellentétbe. A szovjet és a polgári kapitalista rendszer között azonban ezen túlmenően gazdasági ellentétek is vannak. Ugyanis a kollektív gazdasági alapon álló szovjetkormány külkereskedelmi kapcsolatainál rendkívül fölényben van az egyéni és egymással rendszerint versenyben álló kapitalista gazdasági tényezőkkel.

Ez az ellentét gyakorlatilag nem áthidalható, de mindaddig, amíg nem sikerült végleg kiküszöbölni, elméletileg fennáll a veszély, hogy a két rendszer egymás kölcsönös megsemmisítésére törekszik. A szovjetpolitika számára tehát mindenképpen adva volt a kérdés: lehet-e ezt a veszélyt kikerülni vagy sem? A választól függött mármint, hogy él-e a szovjetpropaganda fegyverével és milyen mértékben? A Trockij és Sztálin közötti harc tulajdonképpen e kérdés körül zajlott le. Trockij nem hitt abban, hogy a két rendszer megférhet egymás mellett és ezért vallotta a világforradalom programját. Szerinte a szovjetideológia az egész világ fölött aratandó győzelme biztosíthatja csak e rendszer fennmaradását Oroszországban. Sztálin ezzel szemben azt hiszi, hogy a szovjetrendszer Oroszországban akkor is fennmaradhat, ha a világ nem követi példáját. A rendszer védelmében tehát nincsen szükség a világforradalom propagálására, legalább is mindaddig, amíg kívülről tudatosan nem veszélyeztetik. Ebből természetesen nem az következik, hogy a szovjetpolitika most már örökre lemond erről a fegyverről. Azonban, ha igénybe veszi is, nem azért teszi, mert ez a szovjetideológiának mintegy belső dinamikájához tartozik, vagy mert a szovjetrendszer más módon fenntartható nem volna, hanem egyszerűen opportunitásból. Ha a pillanatnyi politikai érdek kívánja, igénybe veszi ezt a fegyvert; ha érdeke mást diktál, lemond róla.

A szovjetrendszer mint olyan, tehát nem elvi akadálya az angolszász-orosz együttműködésnek. A kérdés mostmár csak az, vajjon angolszász részről fennáll-e olyan szándék, amely a szovjetrendszer megsemmisítésére vagy akár csak veszélyeztetésére irányul? Ha a szovjetkormányzat első éveitől eltekintünk, azt látjuk, hogy az angolszászok sohasem csináltak elvi kérdést a szovjettel való gazdasági és politikai kapcsolatok ápolásából. Mindenkor csak a földalatti szovjetpropaganda nyugtalanította őket. A valóságban ugyanis nemcsak élénk gazdasági kapcsolatokat tartottak fenn, hanem a harmincas évek közepe felé szívesen látták azt a főleg francia törekvést, hogy a szovjethatalom segítségével biztosítsák Európa egyensúlyát. A danzigi válság idején pedig Anglia és Franciaország a legnagyobb erőfeszítéseket tette, hogy a szovjetkormánnyal szövetséget köthessen. Az angolszászok háború utáni programjukat a világ közvéleménye előtt tárgyalják meg s így világos képet nyerhetünk arról: miképpen akarják a világot a háború után megszervezni. Elgondolásuk központjában a hatalmi tengely áll, amelynek egyik pillére a nagy Orosz birodalom. Ámde lehetetlen ilyen nagy horderejű tervet felállítani és ugyanakkor annak egyik fontos tényezőjét titokban megsemmisíteni akarni. Hiszen ilyen törekvéssel nemcsak az orosz társadalmi-politikai rendszert, hanem, legalább átmenetileg, magát az orosz hatalmi pozíciót veszélyeztetnék, ami szükségszerűen az általuk megteremtett világpolitikai rendszer felborulásához vezetne.

Sztálin egyébként külső jelét is adta annak, hogy angolszász viszonylatban a szovjetrendszer fennmaradása számára már nem probléma. Feloszlatta a Kominternt, sőt az eddigi világforradalmat hirdető orosz himnuszt is kicseréltette. Igaz, ebben a tényben mi sem látunk mást, mint amit a világ közvéleménye általában lát: taktikai lépést. Ez azonban nem von le semmit fejtegetéseink logikájából. Sztálin megtehetette ezt a lépést, mert angolszász viszonylatban a szovjetrendszer fennmaradása valóban nem problematikus.

Mindezzel az együttműködés akadályai azonban még nincsenek elhárítva. Az angolszászok egy univerzális világszövetséget akarnak létesíteni. A világ egységének és a kollektív biztonságnak szempontjait viszont már most szeretnék egymás között érvényesíteni. Vagyis az új hatalmi tengelynek addig is, amíg a világszövetség megvalósulhat, univerzális szempontok szerint kollektív alapon kellene világpolitikát csinálni. Eszerint nincsen helye az olyan egyéni külpolitikának, amely az egyes államok érdekeit a geopolitikai tényezők és a regionális hatalmi viszonyok túlzott figyelembevétele mellett akarja érvényesíteni. Minden ilyen kérdést a világ univerzális egységének szemszögéből a kollektív hatalmi tengely útján kellene megoldani. Ha például van orosz kérdés, amely az orosz terület különleges geopolitikai jellegéből és a keletközépeurópai hatalmi viszonyokból adódik, akkor ezt a kérdést nem volna szabad olyan módon megoldani, hogy Oroszország a számára esetleg kedvező hatalmi viszonyokat felhasználja arra, hogy egyrészt a geopolitikai hátrányokat kiküszöbölje, másrészt a hatalmi helyzetet végleg saját előnyére megváltoztassa. Ez egyéni külpolitika, amit — angolszász felfogás szerint — a világ egységes szervezése és központi vezetése feleslegessé tesz. Egy univerzális világszövetségen belül, amely a kollektív biztonságot megvalósította, geopolitikai tényezők amúgy is elvesztik jelentőségüket. Regionális hatalmi viszonyokat pedig messzemenően túl kompenzál a világszövetség kollektív hatalma. Tehát felesleges egy államnak az a törekvése, hogy érdekeit tisztán az egyéni külpolitika segítségével érvényesítse. Különbösen is az univerzális világszövetségen belül, amely kollektív központi hatalommal rendelkezik, megváltoznak az államok érdekei is. Ami ma életérdeknek látszik, az új helyzetben esetleg teljesen megszűnik az lenni.

Mindez persze sem nemzetközi okmányokban, sem államférfiúi nyilatkozatban ilyen határozott alakban nincsen kifejezve. A moszkvai jegyzőkönyvben mindössze arról van szó, hogy a három hatalom a béke és a nemzetközi biztonság kérdéseiben tanácskozni fog egymással. Azonban az egész angolszász világpolitikai ideológiának mégis csak ez a lényege. Következik ez egyébként Cordell Hull amerikai külügyminiszternek a moszkvai konferenciáról tett nyilatkozatából is. Washingtonba visszatérve többek között kijelentette:

A négy nemzet a moszkvai konferencián kötelezte magát a nemzetközi együttműködésnek átfogó és haladó programját megvalósítani, amely mindenfajta érdekszféra és hasonló megállapodásokat, amelyek révén a nemzetek egy boldogtalan múltban biztonságukat megalapozni és érdekeiket megvédeni igyekeztek, feleslegessé tesz.

Rövidesen Cordell Hull után egy másik angolszász államférfiú, akitnek Churchill után az angol birodalomban legnagyobb a tekintélye, Smuts tábornagy, foglalkozott háború utáni kérdésekkel. Smuts kezdettől fogva lelkes híve volt a nemzetközi együttműködésnek, azonban a közvetlen háború utáni lehetőségeket mégis igen realiztikusan ítélte meg. A hatalmi tengely szükségességét erősen aláhúzta, ugyanakkor azonban érdekszféra és hasonló kombinációkat nem hajlandó ab ovo elutasítani.

Oroszország — úgymond — új kolosszus Európában, amely ráhajlik erre a kontinensre. Felveti a gondolatot, Nagy-Britanniának nem kell-e európai pozícióját azzal megerősítenie, hogy a nyugateurópai kis demokráciákkal szorosan együttműködik. Ezeket pedig egyenesen felszólítja, gondolják meg, nem kellene-e nekik „ebben a veszedelmes világban“ a Brit birodalom nagy társaságához csatlakozniok. Legjobb megoldás számukra, fejezi be fejtegetéseit a nagy brit államférfiú, hogy Nagy-Britanniával szorosabb únióra lépve egy nagy európai államot alkotnak, amely nagy, nemcsak az egész világra kiterjedő elágazása révén, nagy, nemcsak mint birodalom és commonwealth, amely minden kontinensre kiterjed, de nagy mint hatalom ezen a kontinensen és a két másik kolosszus mellett mint egyenrangú társ a nemzetek vezetésében.

Smuts múltja nem jogosít fel annak feltevésére, mintha 6 ezzel az univerzális és kollektív szempontokat a nemzetközi politikában megtagadni akarná.' Mindössze nem látja biztosítva ezen szempontok hamaros érvényesülését, ezért keres addig is „érdekszféra és hasonló megállapodások révén“ biztonságot Anglia számára. Alig hihető azonban, hogy amikor Smuts így beszélt, ne gondolt volna egyben Oroszország világpolitikai törekvéseire, amelyek legalább beszéde időpontjáig a „boldogtalan múlt“ egyéni külpolitikájának és geopolitikai szempontjainak minden jelét magukon viselték. Smuts és vele együtt felelős angol tényezők, akik a beszédet egy héttel elhangzása után nyilvánosságra engedték hozni, valószínűleg azt gondolták, hogy a szovjetkormány a moszkvai és teheráni konferencia ellenére sem fogja ezeket a szempontokat feladni és nem hajlandó minden további nélkül „biztonságát és érdekeit“ egy univerzális és kollektív rendszer működésétől függővé tenni. Végelemzésben ezért látják szükségesnek saját biztonságukat és politikai érdekeiket ugyancsak az egyéni külpolitika törvényei szerint érvényesíteni.

Az azóta bekövetkezett események csak megerősítik azt a véleményt, mely szerint a szovjetkormány távol áll attól, hogy külpolitikájában magáévá tegye az angolszászok univerzalisztikus és kollektivisztikus szempontjait. Rövidesen a teheráni konferencia befejezése után Benes Ede, a csehszlovák emigráció vezére, szerződést kötött a szovjetkormánnyal, amelyet a legjobb akarat mellett sem lehet másként értelmezni, mint hogy keletközép-európai területeket az orosz érdekszférába vontak bele. Moszkva hamarosan felvetette a lengyel keleti határ kérdését is annak ellenére, hogy Cordell Hull említett beszédében kijelentette, miszerint területi kérdések megoldását a háború utánra halasztják. Semleges megfigyelők szerint a lengyel kérdéssel kapcsolatban az oroszok érdeklődése egészen a sziléziai iparvidékig terjed, amelyet a Szovjetbirodalom újjáépítésébe szeretnének bekapcsolni. Feltűnő ugyanis, hogy Lengyelországot nyugaton akarják kárpótolni. Ezt úgy lehet magyarázni, hogy egy szovjet befolyás alatt álló lengyel kormány bírná ezeket a területeket és így azt Oroszország érdekében is lehetne hasznosítani. Ez a törekvés valóban az orthodox egyéni külpolitikának volna a megnyilatkozása, amely még olyan szempontokon is túlteszti magát, mint a zárt települési terület tiszteletben tartása, amelyekét pedig az utolsó évtizedekben — ha nem érvényesítettek is minden téren — mint általános külpolitikai elvet elfogadtak.

Smuts beszéde sokfelé valóságos megrökönyödést keltett, hiszen egészen más jövőt helyezett kilátásba, mint amilyent a moszkvai és teheráni konferenciák sejteni engedtek. Rögtön megindult tehát a találgatás, vajjon Dél-Afrika miniszterelnöke mint az angol hadikabinet tagja az angol kormány gondolatait fejezte-e ki, vagy pedig egyéni fantáziájának engedett szabad folyást? A beszéd nyilvánosságra hozatala után nemsokára eltávozott Londonból. Ez a körülmény és a francia kérdésben elfoglalt

álláspontjának a kormány részéről történt bizonyos fokú dezavválása egy ideig azt a benyomást keltette, mintha beszéde valóban legegységesebb szemléletének lett volna kifejezője. Azonban ha nem is mindjárt hivatalos angol részről, de az érintett nyugateurópai kis államok londoni államférfiai hamarosan reflektáltak Smuts gondolataira és bizony nagyon komolyan is vették.

Először a londoni holland kormány külügyminisztere, van Kleffens, foglalt állást. Hollandia szerinte nem hajlandó a Britbirodalomba beolvasolni, amiről egyébként nem is volt szó, az együttműködés gondolatát viszont örömmel üdvözlö. Kleffens azonban Smutsnál is tovább megy és a szoros együttműködést az Egyesült Államokra is ki akarja terjeszteni.

Nyugaton — úgymond — az Egyesült Államok, Kanada és a többi brit domínium között erős kapcsolatok alakulhatnak ki, ez a csoport képezné az arzenált és az erőtartalmat. Anglia volna a légi támaszpont, a nyugateurópai kontinensen pedig Hollandia, Belgium és Franciaország hídfőt alkotnának. Ennek a hatalmas nyugati blokknak keleten Oroszország volna a partnere.

Pierlot belga miniszterelnök is nyilatkozott. Szerinte az általános békeszervezetben Belgium és Hollandia, sőt Luxemburg, Nagy-Britannia és Franciaország oldalán lényeges elemet alkotnának. Nagy-Britannia számára nincsen állandó biztonság, amíg a kontinensen nem rendelkezik éber előőrssel.

A skandináv államok elhelyezkedése az új világpolitikai helyzetben még nincsen kellően tisztázva. Túlságosan közel vannak Oroszországhoz, semhogy olyan kombinációba mernének belemenni, amellyel Moszkva bizalmatlanságát felkeltenék. Emlékeztet, hogy a finn-orosz háború után milyen nyomást fejtett ki a szovjetkormány egy kialakuló skandináv blokk ellen. Hambro norvég miniszter számol is Moszkva ellenvetésével, ezért véleménye szerint Norvégiának távol kell tartania magát „exkluzív szövetségektől” és „regionálisan korlátozott szervezetektől”. Egyedül az az univerzális új népszövetségtől várja Norvégia biztonsági kérdésének megoldását. Ezzel szemben egy másik norvég államférfi, Trygvie Lie, már az északatlanti államok szövetségéről szólott. A Szovjetbirodalommal jó kapcsolatokra törekszik, azonban az Egyesült Államokkal szeretné garantáltatni északi blokkját.

Ismeretlen a hivatalos Angliának és a francia algíri bizottságnak az álláspontja. Ez utóbbi számára természetesen nem volt sürgős az állásfoglalás. Egyébként is De Gaulle a szovjetkormány részéről olyan értékes diplomáciai támogatásban részesül, hogy nem volna célszerű Moszkva bizalmatlanságát maga ellen felkelteni. Az angol kormány azonban ebben a kérdésben a jelek szerint feladja tartózkodó magatartását.

Legalább is Churchillnek ez év januári marakesi látogatásához londoni semleges megfigyelők ilyen kombinációkat fűztek. De Gaulle-lal való találkozását a londoni sajtó feltűnően meleg szimpátiával kísérte, holott az utóbbi időben ezzel a francia katonapolitikussal szemben bizonyos tartózkodást mutatott. Sok szó esett akkoriban az angol lapokban az „entente cordiale” újjáéledéséről, amit sokan úgy magyaráztak, hogy Churchill erősebben Angliához szeretné kötni Franciaország jövő sorsát. Oroszország ugyanis már hónapok óta erősen közeledett az algíri felszabadító bizottsághoz és általában sokkal nagyobb hajlandóságot mutatott De Gaulle-ék provizórikus kormány-jellegét elismerni, mint az angolszászok. Benes moszkvai látogatása után sokan úgy látták, mintha a szovjetkormány egy Moszkva-Prága-Páris tengely létrehozatalán munkálkodnék. Ilyen körülmények között határozhatta el magát Churchill, hogy a Smuts-féle gondolat gyakorlati megvalósításának lehetőségeiről tapo-

gatódzik De Gaulle-nál. Az igazság érdekében meg kell azonban állapítanunk, hogy eddig hivatalos angol részről erre vonatkozólag semmiféle konkrét nyilatkozat nem történt. Mindez kombináció, a jelek szerint azonban nem alaptalan.

Bár az oroszok Moszkvában és Teheránban megegyeztek az angolszászokkal, hogy a háború után is együttesen fognak világpolitikát csinálni, és az sem lehet kétséges, hogy a különböző mérvadó angolszász nyilatkozatok a három hatalom maradandó világpolitikai tengelyéről csak azért hangozhattak el, mert Moszkva ilyenirányú ígéreteket tett, maguk az oroszok, amint az elmondottakból következik, mégis regionális alapon egyéni külpolitikát követnek. Smuts javaslatából és a nyugateurópai államférfiak állásfoglalásából viszont következik, hogy Londonban kezdik ezt az orosz politikát leszámítolni. Nyilvánvaló, hogyha a fejlődés valóban ezt az irányt veszi, az angolszászok és oroszok között a bizalmatlanság oly fokot érhet végül el, hogy az együttműködés a tervezett formában lehetetlenné válik. Mert hiszen, ami most keleten határozottabb formában, nyugaton egyelőre csak tapogatózva történik, az érdekszférának minden jelét magáh viseli, amiről pedig Cordell Hull azt mondta, hogy erre csak a boldogtalan múltban volt szükségük a nemzeteknek, hogy általa biztonságukat és érdekeiket megvédjék.

Akármilyen feltűnőnek látszik is a moszkvai és teheráni konferencia eszméitől való eltávolodás és bármennyire igyekszik a semleges sajtó ebből végső következtetéseket a jövő angolszász-orosz együttműködésre levonni, éppen az a körülmény, hogy ez a látszólagos fordulat ennyire hirtelen bekövetkezett és pedig olyan időben, amikor a nyugati hatalmak az oroszoknak tett katonai ígéretüket még be sem váltották, kell hogy a túl gyors következtetésekkel szemben bizonyos óvatosságra intsen. Az oroszok helyzete sem ma, sem előreláthatólag a háború után sokáig nem lesz olyan, hogy minden komolyabb kár nélkül az angolszászok bizalmatlanságát vagy éppen ellenszenvét felkelthetnék. Angolszász segítség nélkül az orosz föld újjáépítése csak igen lassú tempóban haladhatna előre. Ugyanakkor az angol-amerikai szoros együttműködés ma már nem kétséges, és mennél nagyobb nehézséget támasztanak az oroszok, annál szorosabb lesz. Márpedig ez a két hatalom olyan katonai és gazdasági erőt jelent, hogy az oroszoknak minden észszerű érdekük azt diktálja, hogy a jóviszonyt fenntartsák. Az orosz politika eddig nem azt a benyomást keltette, mintha minden alapos számítás nélkül, fanatikus vaksággal követne bizonyos célokat. Nem valószínű tehát, hogy egy ilyen számára is kétségtelenül sorsdöntő kérdésben nem a rideg megfontolás, nem az erőviszonyok mérlegelése, hanem egy irracionális cél vezetné.

Valamilyen magyarázatot azonban mégis csak kell keresnünk, mert hiszen a tényleges helyzet tele van ellentmondással. Lehet, hogy a rejtélyt a következő okoskodás felfedi: Az oroszok nem zárkoznak el az angolszászokkal való állandó együttműködéstől. De éppen mert ezek hatalmi és gazdasági tekintetben felette állanak az oroszoknak, utóbbiak attól félnek, hogy majd teljesen az angolszászok járszalagjára kerülnek. A hatalmi tengelynek tagjai lesznek ugyan, de csak mint „junior partner“, mint szegény rokon, aki mindenben a gazdagabb félhez kénytelen alkalmazkodni. Ez a helyzet az oroszok számára valószínűleg azért is nyugtalanító, mert hiszen még sokáig nem fogják levetni azt a bizalmatlanságot, amit a velük ellentétes társadalmi-politikai rendszer bennük kiváltott. Elsősorban tehát saját pozíciójukat akarják a hatalmi tengelyen belül megjavítani, hogy ne csak papiroson, hanem a valóságban is egyenrangú partnerek legyenek. Ennek egyik feltétele kétségtelenül a nagyobb gazdasági függet-

lenség. Ezt viszont legalább részben el lehetne érni azáltal, ha a keletközép-európai iparvidékek valamilyen formában orosz befolyás alá jutnak és az orosz újjáépítés szolgálatába lesznek állíthatók. Felfogásunkat megerősíti az orosz alkotmányreform, amely az egyes szovjetköztársaságoknak messzemenő külpolitikai önállóságot biztosít. A világsajtó joggal úgy magyarázta ezt a lépést, hogy a szovjetkormány általa diplomáciai pozícióját akarja a szövetségesekkel szemben megjavítani.

Bizonyos, hogy az angolszász-orosz együttműködés tele van és tele lesz problémákkal. Azonban az együttműködés szándéka mindegyik érdekelt fél részéről mégis megvan. Nem lehet tehát, de nem is ajánlatos ezért felületes benyomások alapján végleges ítéletet mondani e politika jövőjéről.

TÖRÖK ÁRPÁD